

Cúpla Focal

Coillte i Liatroim

By le Seosamh Mac Muirí
editorial@leitrimpost.com

Is cuimhin liom an samhnas agus an ghrainc a chuireadh an fhoraoiseacht ar dhaoine i Liatroim scór go leith bliain ó shoin. Ba ghéar an choimhlint a bhíodh idir na gabháltais teallaigh agus an comhlacht stáit Coillte, i dtaca leis an talamh ard agus an talamh barr gleanna go háirithe. Is iomaí seanfhear a sáinníodh faoin gcoill nuair a dhíoltaí an talamh thart timpeall air. Mhúchadh an crann síce an fál agus an cosán in imeacht na mblianta sa gcaoi go mbíodh seanfhear ina chónaí leis féin ag siúl isteach tollán dorchra crann, i lár an lae, le gabháil chuig a theach féin! Ba cheadmhach an t-am soin crann a chur le taobh cosáin nó le bruach srutháin gan srian ar bith agus b’shin an cur a rinne dochar do shaol an duine agus do bheatha an éisc araon. Tá an saol athraithe ó shoin agus ní hionann an comhlacht Coillte feasta agus an comhlacht a bhíodh ann. Tá roinnt de na feirmeoirí féin i ndiaidh glac crann duillsilteach a chur anseo is ansiúd.

Bhraitheas dearcadh i leith na foraoiseachta i ndeisceart Liatroma thar mar a bhíodh i dtuaisceart an chontae na blianta ó shoin. Tráth a raibh fear as Carraig Álainn ag ársú dom féin agus do chara liom as taobh Shliabh an Iarainn, an dóigh a ndeachaigh sé i mbaol a bháis le tine a mhúchadh ar chiumhais an bhealaigh mhóir lá te samhraidh, d’fhán an bheirt againn ciúin le dea-bhéas. Is dócha gur caitheadh toitín as fuinneog chairr a bhí ag gabháil thar bráid. Bhí foraois mhór laistigh den sconsa, a dúirt fear na Carraige Áille linn, agus dóbair an choill a loscadh ar fad an lá

soin murach é féin, dúirt sé. I ndiaidh scaradh dúinn le fear Charraig Álainn, chonaic mé fear Shliabh an Iarainn ag croitheadh a chloiginn is ag gáire. Ba é údar an gháire a dúirt sé, dhá cheann an chontae a bheith chomh fada óna chéile i dtaca leis an talamh a chur faoi chrainn. Tá an dearcadh i leith na foraoiseachta feabhsaithe ó shoin. Caithfear bearna a bheith idir an ghiúis is an sconsa feasta agus idir an ghiúis agus an sruthán chomh maith céanna. Is mór an gar. Níl an choimhlint is a bhíodh idir an gabháltas teallaigh agus an fhoraois ann mar a bhíodh, ná níl meáin chumarsáide BhÁC (ná breitheamh, mar is cuimhin le cuid againn) ag caitheamh anuas orainn mar chontae mar a bhíodh na blianta ó shoin.

Tá an choill in aice liom á tanú faoi láthair. Fear groíúil as taobh Dhroim Dhá Thiar atá ag stiúradh na hoibre. Chosnódh an t-inneall atá i mbun na hoibre luach ingearáin nach mór. Tosaíonn sé faoin 7.00 ar maidin agus oibríonn lá fada. Rinneas iarracht labhairt le tiománaí an innill, fear as Laitvia, ach ní dhearna an Béarla gnó dúinn is ghlaos ar uimhir Choillte. Bhí fear thart an lá dar gcionn agus ba mhaith mar a tanaíodh amach an choill le taobh an sconsa. Chuala mé an rud céanna ó ghaolta liom atá ag gabháil don fheirmeoireacht leis na cianta cairbhreacha, go dtanófaí amach an choill in aice leat dá n-iarrfá orthu a dhéanamh. Téarnóidh an sceach agus an dúlra i gcoitinne leis an tanú crainn seo le taobh an fháil agus feicimid blátha thall is abhus, lus na tineadh agus méaracán an diabhail/phúca ina measc gan amhras.

Stair An Sloinne

Ó Duigeannáin (Duignan)

Le Proinsias Mag Fhionnaile
Aistriú Rossa Ó Snodaigh

Bhí muintir Uí Dhuigeannáin ar na Clainnte ba léannta in Éireann na nGael. (The Duignans were one of the principle learned families in Gaelic Ireland). Ba Airchinnigh iad an clann nuair a bhí a cheann cethrú lonnaithe i gCill Rónáin i gContae Roscomáin. (They had their clan base at Kilonan, Co Roscommon, where they were ‘erenaghs’). Tán áit seo buailte le teorainn Liatroma (This area lies close to the Leitrim border). Sean litriú an sloinne seo ná Ó Duibhgeannáin a chialaíonn duine a shíolraigh ón duine len folt dorchra (The older spelling of the name in Irish is Ó Duibhgeannáin and means ‘descendant of the dark/black headed one’) Is minic a laighdaítear an sloinne sa nua ghaeilge go Ó Duigneáin. (The modern Irish form is often contracted to Ó Duigneáin).

Baird is Ollaimh

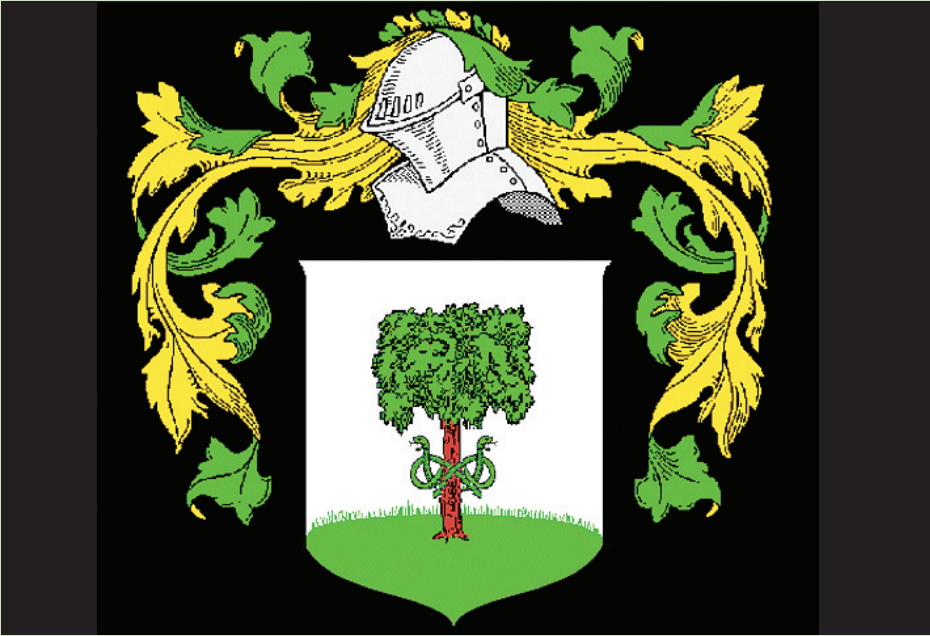
Ba chlann thábhachtach litertha iad muintir Uí Dhuigneáin arb baird is ollaimh iad do theaghlaigh móra Liatroma, Longford agus Ros Comáin (The Duignans were an important literary family who were bards and ollamhs to the leading clans of the Leitrim, Longford and Roscommon) ar nós; Muintir Mhic Dhiarmada, Mhic Raghnaill is Uí Fhearghail. (for instance; the MacDermots, MacRannells and the O’Farrells). Bhí scoil bárdach iomráiteach acu i gCaisleáin Fóir i gCo. Liatroma (They had a famous bardic school at Castle Fore in Co Leitrim).

Uí Dhuibhgeannáin cliútach

Ar cheann des na hUí Dhuibhgeannáin ba cháiliúla ba é Cúchoigrí Ó Duibhgeannáin (b.1664) ard ceann des na ceithre máistrí é. (Famous Duignans include Perigrine O’Duignan (d 1664) one of the Four Masters). Bé Maghnas Ó Duigeanáin an té ba mhó a luaitear le leabhair ‘Baile an Mhóta’ a chuir le chéile (TF 1415). (Magnus O’Duigenan was the main compiler of the Book of Ballymote (c. 1415)).

Ba scríobhnóir cháiliúil é Pádraig Ó Duigneáin (1735-1816) (Patrick Duigenan (1735-1816) was a noted writer) agus ba cláirseoir cáiliúla é Iaróm Duigenan le linn a shaol (R. 1710 Co, liatroma) (and Jerome Duigenan was a famous Harper in his day (b. 1710 in Co Leitrim)). Ba cléirigh iomráitach é duine daoibh darb ainm Maol Pheadar Ó Duibhgeannáin (B. 1290) (They produced notable churchmen too including Maol Pheadar Ó Duibhgeannáin (d. 1290)) agus an cur síos ar deineadh air ná gurb “fear naofa is údar na naomh é a bhí ar chéim níos airde ná Naomh Paul. (who was described as “that holy man, peer of saints, who surpassed even St Paul”).

Tán sloinne le fáil sa Chabhán, Longfort agus san Iarmhí ó bhog craobh soir chuig na contaetha seo (The surname is to be found in Cavan, Longford and Westmeath due to a branch having moved eastwards). Litritear é ar bhealaí éagsúla sa bhéarla mar shampla Duignan, Dignam with Dignan agus an ceann ar fearr leo san Iarmhí ná Dignan (Variant spellings in English include Duigenan, Duignam, Dignam with Dignan being favoured in Westmeath).

Dlíthe Baoth: Alabama

■ Níl cead uachtar reoite a choimeád i do chúl póca
You cannot keep ice cream in your back pocket

■ Níl cead Doiminoes a imirt Dé Domhnaigh
Dominoes may not be played on Sunday

■ Níl cead ag fir seile a chaitheamh os comhair mhná
Men cannot spit in front of the opposite sex.

■ Níl cead ag duine croimbéal bréige, a chuirfeadh duine eile ag gaire, a chaitheamh sa séipéal.
A person may NOT wear a fake moustache that could cause laughter in church

MÓR CHÉIST NA SEACHTAINE

■ C: Chuaigh dhá athair agus beirt mhac ag iascacht, déirigh leo breith ar trí iasc, ceann mhór, ceann bheag agus ceann ramhar. Cé nach raibh ach trí iasc acu conas a déirigh leo uilig iasc a thabhairt abhaile leo?

■ Q: Two fathers and two sons went fishing. They managed to catch one big fish, one small fish, and one fat fish. Since only three fish were caught, how was it possible that they each took home a fish?

■ F:Ní raibh ach triúr ag iascacht sean-athair, athair agus mac. Is mac agus athair é an athair.

■ A: The fishing party consisted of three people. A grandfather, a father, and a son. The father is both a father and a son.

1.65 milliún cainteoirí Gaeilge

An Taoiseach Brian Cowen

Seán Óg de Paor